

ւորութիւն ունի մասնակցելու, մնում են միայն Միջագետքի տարագիրները, մնացած հայերն էլ հնարաւորութիւն ունին մասնակցելու ազատօրէն:

Ուստի մեր կարծիքով ընդհանուր եկեղեցական-ազգային ժողովի գումարումը և անհրաժեշտ է և հնարաւոր մօտիկ ապագայում:

Մինչև ժողովի գումարումը թէ անհատապէս, թէ խումբովին, ժողովներով, յանձնաժողովներով պէտք է նախապատրաստութիւններ տեսնել, նիւթեր հաւաքել, հարցերը մշակել և լրջօրէն պատրաստուելու ընդհանուր ժողովի համար:

Քաօսը մեծանում է, դրա դէմն առնողը եկեղեցական ազգային ժողովը պիտի լինի:

Գիւտ վարդ.

ԱՊՕՐԻՆԻ ԲՈՆԱԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐ.

Ռուսական մեծ յեղափոխութեան բերած անակնկալ բարիքների հետ առաջ եկան և մի շարք խիստ ցաւալի ու միանգամայն դատապարտելի մտքերի շփոթութիւն: Եւ եթէ այդ մտքերը մի երկու ամիս առաջ լոկ իբր խօսքեր էին երևան գալիս, այժմ տեսնում ենք, որ այդ յոռի մրտքերից մի քանիսը իրականանում են ի վնաս ժողովրդի, ի կործանումն այն ազատութեան, որին այնքան երկար ակնկալել ենք, որի համար այնքան ազնիւ հոգիներ իրենց անձն են զոհել:

Դարեր շարունակ եկեղեցու համար իր ինչքն ու կեանքը չխնայող ժողովուրդը, , մի քանի տարի առաջ դեռ այդ եկեղեցու գոյքի բռնազրաւման դէմ իր պաշտպանութիւնը առաջ բերող, իր կեանքը գնող ժողովուրդը այսօր շնորհիւ խալ, անպատրաստ, սօցիալիզմի անունից ճառող, բայց սօցիալիզմի վարդապետութիւնը բնաւ չհակացող մի քանի ճառախօսների շնորհիւ մի տեսակ կարծես անտարբեր, թշնամական դիրք է բռնել դէպի եկեղեցին: Կարծես այդ այն եկեղեցին չէ, որին նա դարեր

շարունակ դիմել է, որին ինքն է պաշտպանել իր արեան գնով: Անգամ հարևան ազգի, վրացու օրինակը այդ դէպքում մեր 100⁰/₀-ի «սօցիալիստներին օրինակ չի ծառայում. չէ՞ որ հայ բրոշիւրով ու թռուցիկով «սօցիալիստ» դարձածը տասնեակ տարիներ արիւն քրտինք թափող Ներսիսական սօցիալիստին պիտի զարմացնէ իր «սօցիալիստական» տգիտութեամբ: Խեղճ սօցիալիզմ, որ քո հետևորդները դրանք են լինում ու քո անունդ վարկաբեկում: Ինչ և է:

Խորապէս համոզուած եմ, որ այս զինովցած դրութիւնն էլ կանցնի, բայց ցաւալին այն է, որ մինչև այդ շատ արժէքներ կկորցնենք, որոնց ձեռք բերելը տասնեակ ու աւելի տարիների աշխատանք կպահանջէ:

Մեր բրոշիւրի «սօցիալիստներ»-ը լսել են, որ հողերի համայնացման, վանքերի հողերի ժողովրդականացման հարց կայ աշխարհում և ահա իրենք էլ յետ շփնալու համար բոլշևիկեան քաղաքականութեան են հետևում. հէնց հայ եկեղեցու կենդրոն Մայր Աթոռից:

Յուլիս ամսուայ ընթացքում Վաղարշապատի մի քանի անձինք բարեհաճում են վանքի Մատենադարանի առաջ եղած պարտէզի քարէ պատը դիշերը քանդել, դուռ բանալ ու գրաւել: Եթէ դա ժողովրդինն է, եթէ իրաւունքը Վաղարշապատացիներինն է, էլ ինչո՞ւ գաղտուկ դիշերով գործ կատարել. սօցիալիստի անուանը ոչ միայն այդպիսի գործը, այլ հէնց այդ գործելակերպը անվայել է: Եթէ իրաւունքը քանդողներինն է, ապա օրը ցերեկով, իշխանութեան օժանդակութեամբ կարելի էր ստանալ: Ես չեմ հաւատում, որ Վաղարշապատացիք բոլորը համամիտ են այդ գործին ու գործելակերպին. բայց որ նրանք ցայսօր չեն բողոքել այդ արարքի դէմ, այդ էլ գատապարտելի է:

Փառք Աստուծոյ այժմ ամեն ինչ հրապարակի վրայ է դրւում. կարող էին զնալ Վանական Կառավարութիւն, Սինօդ, միաբանական ժողով իրենց պահանջը դնել ու իրականացնել. եթէ այդ արդարացի էր: Զէ՛ որ եթէ նոյնիսկ օրը ցերեկով նրանք այդ գործը անողները գային պատը

քանդէին, միաբանութիւնը բռնի ոյժի չէր դիմի և նրանց իրենց ձևով չէր պատասխանի։ Միաբանութիւնը, վանքը եղել է ու կլինի միայն բարոյական, խօսքի, համոզելու միջոցների կողմնակից և ոչ բռնի միջոցների։ Վերջին միջոցի դէմ նա միշտ է պայքարել ու կպայքարի։ Բռնի միջոցները քրիստոնէական ոգուն դէմ է և ամեն մի խելահաս մտաւորի համար նման դէպքերում անընդունելի։

Երբ վանքը պատշաճ իշխանութիւններին դիմումներ է անում, միջոց է ձեռք տանում վանքի իրաւունքը պաշտպանելու, այնուամենայնիւ գործը կատարողները ընդդիմանում են ու բռնի հեռացնում քանդուած պարիսպը վերականգնողներին։

Արդեօք այդ գործի հեղինակները մի բոլէ իրենց հաշիւ տալիս են, որ ժողովրդին անիշխանականութեան, բռնադրաման են վարժեցնում, որ այսօր վանքի հետ այդպէս վարւողը վաղն էլ մի ուրիշ հիմնարկութեան, անգամ մի անհատի հետ կարող է վարուել։

Չէ՞ որ այդ զէնքը երկսայրի է և վաղը կարող է հէնց այդ զէնքը տուողի իրեն դէմ դառնալ։ Յետոյ, պատասխանատուն ո՞վ է։ Գիտե՞ն այդ «ազատամիտները» որ օրինակը վարակիչ է. գայթակղութիւնը խիստ մեծ ու վատ հետևանքներով լի։

Թողնենք խնդրի հասարակական կողմը, առնենք պատմականը։ Վանքի այն պարտէզը, որի պարիսպը քանդել են աննման ռուսացալիստները, մինչև 1868 թիւը մի ամայի վայր է եղել դարձեալ էջմիածնին պատկանող. այդ տարին Նզիստոսից գալիս է Մկրտիչ Բէյ Ռէիզեանը Մ. Աթոռ և տեսնելով վանքին կից այդ տեղը խնդրում է Գէորգ Դ. կաթողիկոսից արտօնել իրեն ծառեր տնկել, պարսպապատել և վանքին թողնել։ Արտօնութիւնն ստանալուց յետոյ ժամանակի Սինօղի անդամ և Վանական կառավարութեան նախագահ Գրիգոր արքեպ. Սազինեանի հետ պարտէզը պատրաստում են և քարէ սիւներով, փայտերով շրջափակում և տալիս վանքին։

1880-ական թուականների սկզբում մի քանի Վաղարշապատցիք խնդրում են թոյլ տալ այդ պարտէզում մի հիւրանոց պահել և վճարել որոշ կապալազին։

Խնդիրը յարգւում է և վանքից կապալով վերցնում են մի քանի տարով: Ապա միաբանութիւնը տեսնելով, որ վանքի միաբանների բնակարանին կից մի այգալիսի գուարճատեղի անյարմար է պահելը, յետ են վերցնում, տունը քանդում ու քարէ պարսպով շրջափակում: Այնուհետև միաբանութիւնը ինքը օգտուել է, պարտէզից. Մ. Աթոռի ներկայ մատենադարանի շէնքը շինուելուց յետոյ պարտէզը միանում է այդ շէնքին: Պարտէզի և վանքի բակի մէջ եղած հողէ պարիսպը որոշուած էր վաղուց վերցնել ու նախկին միաբանական, այժմ արդէն քանդուած խուցերի տեղ միաբանութեան նոր շէնք կառուցանել, որովհետև միաբանական այժմեան բնակարանը բաւականութիւն չէ տալիս: Բնական է, որ միաբանական շէնքի առաջը հասարակաց գրասովայր գուարճատեղի ունենալը աննպատակայարմար է ըստ ամենայնի:

Այդ էլ թողնենք, չէ՞ որ այդ քանդողները պէտք է գիտենային, որ Վաղարշապատի հասարակութեան համար վանքը Սինօղի օրագրական վճռով այլ գրաստեղի է յատկացրել: Ինչո՞ւ խուսափում են այդ գրաստեղուց. ինչո՞ւ հէնց պատրաստի գրասովայր են ուղղում գրաւել:

Բայց ամենից գլխաւորը խնդրի մի այլ կողմն է: Յայտնի է իբրև մի համատարած իրողութիւն—ճշմարտութիւն, որ հայ եկեղեցիների ու վանքերի սեփականութիւնը ճամազգային սեփականութիւն է և ոչ թէ, ինչպէս ռուսաց եկեղեցում է, այս ու այն վանքինն է, որ հայ եկեղեցու կալուածների տէրը հայ ամբողջ ազգն է և ոչ թէ այս ու այն համայնքը: Չէ՞ որ 1903 թուի կալուածների գրաւման դէմ ամենուր ցրուած հայութիւնը ժամանակի բռնապետութեան դէմ խստագոյնս բողոքեց հէնց այդ սկզբունքով:

Հետևապէս հայ վանքի, եկեղեցու որևէ թէկուզ ամենաաննշան կալուածի նկատմամբ տնօրինութիւն կարող է անել միայն և եթ համազգային ժողովը և ոչ թէ այս ու այն համայնքը:

Երբէք ոչ տաճկահայը, ոչ պարսկահայը, ոչ Երևանի կամ Ղարաբաղի կամ այլ տեղի հայը չի կարող անկախ իր

մօտ եղող եկեղեցու վանքի կալուածը գրաւել: Այդ կլինի բռնագրաւում և հայ ժողովրդի ամբողջութեան իրաւանց խախտում որի դէմ իբրև հայ մարդ խստագոյնս բողոքում ենք, մեզ հետ և ողջ միաբանութիւնը և բոլոր այն հայերը, որոնք ազգի իրաւունքի և ոչ թէ այս ու այն անհատի համայնքի օգուտը, շահը ի նկատի ունեն:

Ահա խնդրի ո՞ր կողմը աւելի էական է և որի վրայ հրաւիրում ենք հայ ժողովրդի խելահաս ու բանիմաց մասի ուշադրութիւնը և պահանջում, որ ձայն բարձրացնեն ընդհանրապէս նման գործելակերպ ունեցողների դէմ:

Թող չկարծուի, թէ կաշուի հարց է մէջ տեղը, թէ անձնական շահի խնդիր է ուստի և ձայն ենք հանում: Թող մի անգամ ընդմիշտ լաւ իմանան դրանք, որ միաբանութեան իւրաքանչիւր անդամ այնքան ոյժ ունի, որ առնուազն իր օրական հացը իր աշխատանքով ձեռք բերել կարող է, եթէ ոչ աւելին:

Բայց այստեղ համագգային իրաւունքի խնդիր է, և միաբանութիւնը, որ կոչուած է ծառայելու Մ. Աթոռին, չի կարող անտարբեր նայել, թէ ինչպէս ազգային իրաւունքները խախտում են ինչ որ ինքնակոչներ, չի կարող բոլոր ուժով չբողոքել այդ տղեղ և անարդար արարքի դէմ: Այսօր նա է պատասխանատու ժողովրդի առաջ և եթէ վաղը, միւս օրը ազգային ժողովը հաշիւ պահանջէ ազգային սեփականութեան պաշտպանութեան միաբանութիւնը պէտք է հրապարակ գայ:

Խնդիրն ըստ երևոյթին փոքր է և պատահական բայց իրօք սկզբունքային նշանակութիւն ունի և մանաւանդ թէ կարող է վատ օրինակ լինել և շատ շատերին գայթակղեցնել, աւելի տղեղ արարքների պատճառ դառնալ:

Հայ ժողովուրդը պէտք է սանձահարէ նման ինքնակոչներին ու սրանց ղեկավարներին, բանի որ նա իր իրաւունքը պաշտպանել է միշտ ու այսուհետև աւելի ևս կպաշտպանէ:

Անիշխանական արարքը միշտ է դատաւարտելի ուր, որտեղ և ում կողմից էլ նա երևան գայ: